

გიორგი ჩარბაძე

ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი,
საქართველო

გლადიატორული ორთაბრძოლების წარმომავლობის საკითხი

საკვანძო სიტყვები: გლადიატორები, ეტრუსკები, რომი.

ძველ რომში გლადიატორების საკითხი ანტიკური სამყაროს ერთ-ერთ მნიშვნელოვან პრობლემას წარმოადგენს და იგი დღესაც სამეცნიერო საზოგადოების ფართო ინტერესის საგანია. ანტიკური წყაროებში გლადიატორთა ორთაბრძოლებზე არაერთი ცნობაა დაცული. ცნობებს გვაწვდიან ანტიკური სამყაროს სხვადასხვა ეპოქის ავტორები: ციცერონი, დიო კასიუსი, სვეტონიუსი, ლივიუსი, ტაციტუსი, და სხვ. გლადიატორთა შესახებ არაერთი გამოკვლევა თუ მონოგრაფიაა დაწერილი და შეიძლება ითქვას, რომ იგი ძველი რომის ისტორიის ერთ-ერთ ყველაზე პოპულარულ საკითხს წარმოადგენს.

წინამდებარე სტატიაში განხილულია გლადიატორულ ორთაბრძოლათა წარმომავლობის საკითხი. აღნიშნული პრობლემა დღემდე დავის საგანია თანამედროვე სამეცნიერო ლიტერატურაში. ანტიკური წყაროები, ისევე როგორც მატერიალური ძეგ-

ლები, ზუსტ პასუხს ვერ გვაძლევენ, თუ სად წარმოიშვა გლადიატორთა შერკინებები.

საყურადღებოა, რომ გლადიატორული ორთაბრძოლები რომაულ სანახაობათა ერთ-ერთ ყველაზე პოპულარულ სახეობას წარმოადგენდა. რომაულ სანახაობებზე მსჯელობისას, რომელთაც *Ludi Romani*-ის სახელით ვიცნობთ, მნიშვნელოვანია ვიცოდეთ, რომ თავად სიტყვა *Ludus*-ის („თამაშობები“) ეტიმოლოგია უკავშირდება ლათინურ სიტყვა *Lydus*-ს, რომლის მნიშვნელობაა „ლიდიური“. საყურადღებოა, რომ ამ შემთხვევაში *Lydus* აღნიშნავდა არა უშუალოდ „ლიდიურს“ არამედ „ეტრუსკულს“, რადგან „ლიდიელი“ ეტრუსკთა სინონიმი იყო ანტიკური ხანის ავტორებთან. ეს თვალსაზრისი ეფუძნება ჰეროდოტეს ცნობას (*Hdt.* I, 94), რომლის მიხედვითაც, ეტრუსკები ლიდიიდან არიან გადმოსახლებულები. შესაბამისად ზოგადად „თამაშობები“ რომაელთათვის ეტრუსკულ სანახაობად იყო აღქმული.

სანამ უშუალოდ გლადიატორთა ორთაბრძოლების წარმომავლობის საკითხს განვიხილავდეთ, ვფიქრობთ, მნიშვნელოვანია მოკლედ მიმოვიხილოთ თუ როდიდან გავრცელდა რომში გლადიატორთა ორთაბრძოლები, რა ისტორია აქვს მას და რა ცვლილებებს განიცდიდა დროთა განმავლობაში. როგორც ეს წყაროებიდან არის ცნობილი, დოკუმენტურად დადასტურებულად რომში გლადიატორული თამაშები პირველად ძვ.წ 264 წელს ჩატარდა, როდესაც დეციმუს იუნიუს ბრუტუსმა და მისმა ძმამ, მარკუსმა თავიანთი გარდაცვლილი მამის, იუნიუს ბრუტუს პერას პატივსაცემად ორთაბრძოლები მოაწყვეს (*Val. Max.* 2.4.7). არსებობს ცნობები იმის შესახებ, რომ რომში თამაშები ბევრად უფრო ადრეც იმართებოდა, ეს ყველაფერი ტარკვინიუს პრისკუსის მეფობას უკავშირდებოდა. კერძოდ, ცნობილია, რომ

ტარკვინიუს პრისკუსი რომს დაახლოებით 35 წელი მართავდა (სავარაუდოდ ძვ.წ 616-578წწ) და ამ ხნის განმავლობაში მან ბევრი ეტრუსკული ჩვეულება დანერგა¹, რომელთა შორის იყო ეტრუსკული თამაშობებიც. სავარაუდოდ, გლადიატორთა ორთაბრძოლებს სცენურ თამაშობებში თავისი ადგილი ექნებოდა, თუმცა დაწვრილებითი ინფორმაცია რომში იმდროინდელი ორთაბრძოლების ჩატარების მასშტაბების და სიხშირის შესახებ დღესდღეობით არ მოგვეპოვება. ძვ.წ 264 წელს გამართულ წარმოდგენას, მასში გლადიატორების სულ სამი წყვილი მონაწილეობდა. აღნიშნული ციფრი გლადიატორული ორთაბრძოლების შემდეგი პოპულარობის ფონზე ძალიან მცირედ გამოიყურება და გვაფიქრებინებს, რომ იმდროინდელ საზოგადოებაში ეს პრაქტიკა უცხო და ახალი ხილი იყო, მაგრამ არ უნდა დაგვავიწყდეს, რომ ამ შემთხვევაში საქმე გვაქვს ორთაბრძოლების პირვანდელ დანიშნულებასთან, კერძოდ დაკრძალვის დროს გამართულ რიტუალთან. ჩვენამდე მოღწეული არ არის ამ სარიტუალო ტრადიციის კონკრეტული დეტალები და სრულიად შესაძლებელია, რომ მასში რამდენიმე ადამიანის მონაწილეობა ჩვეულებრივი ამბავი ყოფილიყო. ისიც საყურადღებოა, რომ შემდგომში გლადიატორული ორთაბრძოლების დიდი რაოდენობა რომში სულ სხვა დანიშნულებით და იდეოლოგიური შეფერილობით გვხვდება.

მიუხედავად იმისა, იყო თუ არა ძვ.წ 264 წელს დაფიქსირებული წარმოდგენა პირველი შემთხვევა რომში, ამკარაა, რომ აღნიშნული ღონისძიება მჭიდროდ იყო დაკავშირებული გარდაცვლილთან. მას შემდეგ, რაც ბრუტუს პერას პატივსაცემად გაიმართა თამაშები, დროთა განმავლობაში სულ უფრო ხშირად

¹ კობახიძე 2007, 128.

იმართებოდა თამაშები და იზრდებოდა მათი პოპულარობა. მაგალითისთვის ელისონ ფუტრელს თავის წიგნში მოჰყავს სტატისტიკა და აღნიშნავს მის მზარდ ხასიათს.²

რაც დრო გადიოდა, ხალხს სულ უფრო და უფრო იზიდავდა აღნიშნული წარმოდგენები, პოლიტიკოსები ამ გარემოებას თავიანთი ინტერესებისთვის კარგად იყენებდნენ და გლადიატორულმა ორთაბრძოლებმა ნელ-ნელა ახალი დანიშნულება შეიძინა, მიცვალებულისთვის პატივის მიგების რიტუალიდან, ის ხალხზე პოლიტიკური ზემოქმედების მოხდენის საშუალებად გადაიქცა. ფუტრელი შენიშნავს, რომ რესპუბლიკის ბოლო პერიოდში ხშირად წარმოდგენები გადადიებოდა ხოლმე იმ დროისთვის, როცა ამა თუ იმ პირის მიერ არჩევნებზე პოლიტიკური სარგებლის მიღება უფრო ხელსაყრელი იქნებოდა³. პოლიტიკური ამბიციების მქონე ადამიანები საკმაოდ ხშირად თამაშების პოპულარობას თავიანთ სასარგებლოდ იყენებდნენ და თამაშების დაფინანსებით რეპუტაციის ამაღლებას ცდილობდნენ. ამის კარგი მაგალითია იულიუს კეისარი, რომელმაც, სვეტონიუსის მიხედვით, ძვ.წ 45 წელს თავისი ქალიშვილის გარდაცვალებიდან 8 წლის შემდეგ მის პატივსაცემად მოაწყო გრანდიოზული თამაშები (*Suet. Iul. 26,2*). ღონიძიების ბრწყინვალეობა კეისრის პოლიტიკურ ინტერესებზე გვაფიქრებინებს, რადგან თამაშობების გამართვა და იმავე წელს იულიუსის დიქტატორად არჩევა მთლად შემთხვევითი დამთხვევა არ უნდა იყოს.

² Futrell 1997, 24. ძვ.წ 200 წელს ვალერიუს ლევიუსის პატივსაცემად გამართულ თამაშებზე მონაწილეობა მიიღო ოცდახუთმა წყვილმა, სამოცმა წყვილმა მიიღო მონაწილეობა ძვ.წ 183 წელს და სამოცდაათოთხმეტმა წყვილმა მიიღო მონაწილეობა 174 წელს.

³ Futrell 1997, 30.

რესპუბლიკის პერიოდის ბოლო ათწლეულებში წარმოდგენების ფუნქცია შეიცვალა და თავდაპირველი დანიშნულება დაიკარგა. თამაშების მზარდი რეიტინგის პირობებში წარმოდგენებით მანიპულირება რომის პოლიტიკურ ცხოვრებაში სულ უფრო პრობლემატური ხდებოდა, ამიტომ ხელისუფალნი ცდილობდნენ კანონის საშუალებით შეეჩერებინათ თამაშების გამოყენება პირადი პოპულარობის გასაზრდელად. ციცერონის ცნობის მიხედვით (*Cic. Mur.* 67), შემოღებული იყო კანონი მათ საწინააღმდეგოდ, ვინც თამაშებს საარჩევნო მიზნებისთვის გამოიყენებდა, თუმცა იულიუს კეისრისნაირი მოხერხებული ადამიანები მაინც ახერხებდნენ კანონის დაურღვევლად მიზნის მიღწევას. გლადიატორული ორთაბრძოლების მზარდ ტენდენციას უსვამს ხაზს ძვ.წ 45 წელს იულიუს კეისრის მიერ გამართული თამაშები, რომელიც მამამისის პატივსაცემად გაიმართა და მასში მონაწილეობა 320 წყვილმა მიიღო. ამასთან ერთად, ძვ.წ 44 წელს კეისრის სიკვდილამდე რამდენიმე თვით ადრე სენატმა იულიუსის პატივსაცემად მიიღო დადგენილება, რომლის მიხედვითაც იმ დროიდან რომსა და იტალიაში გამართული თამაშები ერთი დღით იულიუსისადმი იქნებოდა მიძღვნილი (*Dio Cass.* 44.6). აღსანიშნავია, რომ ძვ.წ 42 წელს გლადიატორული ორთაბრძოლები სახალხოდ დაფინანსებული თამაშების (*Ludi*) ოფიციალურ სიას შეუერთდა.⁴ რომში მუდმივად იმართებოდა სხვადასხვა წარმოდგენები, როგორც ადამიანების, ისე ცხოველების მონაწილეობით. მათ ორგანიზებას უწევდა სახელმწიფოს მიერ არჩეული კომისია, რაც, ერთის მხრივ, პასუხისმგებლობა იყო და მეორეს მხრივ, პოპულარობის მოპოვების საშუალება, რადგან კარგად ჩატარებული თამაშების შემდეგ კმაყო-

⁴ Futrell 1997, 44.

ფილი მოსახლეობის წინაშე კომისიის წევრთა ავტორიტეტი იზრდებოდა, აღნიშნულ თანამდებობაზე მყოფი ციცერონი⁵ მოგვითხრობს, თუ რამხელა პასუხისმგებლობა და პატივია მისთვის ედილად⁶ არჩევა და იმედს გამოთქვამს, რომ მოსახლეობის იმედებს გაამართლებს.

თამაშების შემდგომი რეგულირება და შეიძლება ითქვას, დახვეწა უკავშირდება ავგუსტუსის მმართველობის პერიოდს, როდესაც ავგუსტუსმა ძვ.წ 22 წელს თამაშების ორგანიზების საკითხები გადასცა პრეტორებს, რომელთაც მკაცრად ჰქონდათ გაწერილი თამაშების ჩატარების დღეების, მებრძოლების და დაფინანსების რაოდენობა. ავგუსტუსის დროს გლადიატორული თამაშები დიდი პოპულარობით სარგებლობდა იგი თავის მიღწევებში სიამაყით ჩამოთვლის თუ რა გააკეთა თავისი მოღვაწეობის პერიოდში: „სამჯერ ჩავატარე თამაშები ჩემი სახელით და ხუთჯერ ჩემი შვილების და შვილიშვილების სახელით, ამ თამაშებზე მონაწილეობა მიიღო დაახლოებით 10 ათასმა მებრძოლმა, ორჯერ ჩემი სახელით წარმოვადგინე სანახაობები სადაც მონაწილეობა მიიღეს ყველა მხრიდან შეკრებილმა მებრძოლებმა, ხოლო სამჯერ – ჩემი შვილიშვილების სახელით. ჩემი კონსულობის პერიოდში მე ვიყავი პირველი, ვინც მოაწყო თამაშები მარსის პატივსაცემად, რომელსაც შემდგომ წლებში სენატის დეკრეტით კონსულები ტრადიციულად ატარებდნენ. მე 26-ჯერ ჩემი და ჩემი შვილების სახელით წარვუდგინე ხალხს

⁵ Cic. Verr. 2, 5 „მე ახლა ამირჩიეს ედილად, კარგად მესმის რამხელა უფლება მიმცა რომაელმა ხალხმა. მაქვს პატივი წარმოვადგინო ყველაზე წმინდა თამაშები რომში დიდი ზრუნვით და თავყვანისცემით კერესის, ლიბერის და ლიბერასი“.

⁶ სახელმწიფო მოხელე რომში რომელიც პასუხისმგებელი იყო თამაშების და დღესასწაულების ჩატარებაზე.

აფრიკულ მხეცებზე ნადირობა ცირკსა და ამფითეატრებში, სადაც საერთო ჯამში დაახლოებით 3500 მხეცი იყო მოკლული“ (Suet. Aug. 22)⁷. აღნიშნული წყაროდან გამომდინარე, ნათელია, რომ ავგუსტუსი საკუთარ თავს ღირსებად უთვლის, რომ მან დიდი წვლილი შეიტანა გლადიატორული წარმოდგენების განვითარებაში. რაც შეეხება გლადიატორთა სკოლებს, სადაც მებრძოლეების დაოსტატება ხდებოდა, დონალდ კაილის მიხედვით, რესპუბლიკის დროს არსებული კერძო გლადიატორული სკოლები იმპერიაში უკვე აკრძალული იყო, იმპერატორ დომიციანეს დროს დაფუძნდა გლადიატორების ოთხი იმპერიული სკოლა(ლუდუს მაგნუსი, დაკიუსი, მატუტინუსი, გალიკუსი), სადაც ვარჯიშობდნენ და ცხოვრობდნენ მომავალი გლადიატორები⁸. შესაბამისად, იმპერიის პერიოდში თამაშები რომის ცხოვრების განუყრელ ნაწილად იქცა და ასე იყო მისი არსებობის უკანასკნელ ეტაპამდე.

გლადიატორული ორთაბრძოლების წარმოშობის საკითხზე მსჯელობისას წყაროებში, როგორც წესი, ორი ძირითადი ვერსია გამოიყოფა. პირველი არის მათი წარმოშობის ეტრუსკული ვერსია, რომლის მიხედვითაც, გლადიატორული ორთაბრძოლები ეტრუსკული დაკრძალვის ცერემონიებიდან აღმოცენდა. მეორე ვერსიით, გლადიატორთა ორთაბრძოლების წარმოშობა კამპანიურ საწყისებს უკავშირდება. ბუნებრივია, მეცნიერთა აზრებიც ორად არის გაყოფილი. საკითხთან დაკავშირებით თანამედროვე ლიტერატურაში არაერთი საინტერესო მოსაზრებაა გამოთქმული. ერთგვარი კომბინირების გზით მიდის ჯორჯ ვი-

⁷ აქ და სხვაგან ანტიკური წყაროებიდან ამონარიდების თარგმანი ეკუთვნის სტატისის ავტორს.

⁸ Kyle 2007, 312.

ლი⁹, რომელიც მიიჩნევს, რომ ძვ.წ IV საუკუნის დასაწყისში გლადიატორული ორთაბრძოლები ოსკო-სამნიტებმა შეიმუშავეს, მოგვიანებით ის ეტრუსკებმა გადაიღეს, ხოლო ძვ.წ III საუკუნიდან რომში გავრცელდა. კამპანიური წარმოშობის ვერსიას ემხრობა როლანდ აგეტი¹⁰, ის თვლის, რომ თამაშები ეტრური-აში კამპანიიდან გავრცელდა. ამის საპირისპიროდ, მაიკლ გრანტის¹¹ აზრით, ეს წარმოდგენები ეტრუსკული ტრადიციაა. საინტერესო ვერსია აქვს გამოთქმული აგრეთვე დონალდ კაილის¹², რომელსაც მიაჩნია, რომ გლადიატორულ ორთაბრძოლებს და სხვა რომაულ წარმოდგენებს ეტრუსკული ფესვები აქვს, თუმცა მასზე გარკვეული გავლენა ბერძნულმა სანახაობებმა მოახდინა. როგორც ზემოთ მოყვანილ მეცნიერთა მაგალითზე ვხედავთ, საკითხზე არსებობს აზრთა სხვადასხვაობა, თუმცა საინტერესოა, რომ ის მეცნიერებიც კი, რომლებიც გლადიატორული ორთაბრძოლების და ზოგადად სპორტული წარმოდგენების კამპანიურ ვერსიას ემხრობიან, არ უარყოფენ, რომ თამაშები რომში ეტრუსკების მეშვეობით გავრცელდა.

წყაროების თვალსაზრისით, ძნელია რომელიმეს გადამწყვეტი უპირატესობა მივანიჭოთ, თუმცა არსებული მასალებიდან გამომდინარე გარკვეული დასკვნების გაკეთება მაინც შესაძლებელია. კამპანიური ვერსიის დასაყრდენ წყაროს წარმოადგენს ტიტუს ლივიუსი, რომელიც რომის ისტორიის მეცხრე წიგნში გადმოგვცემს ძვ.წ 308 წელს რომაელებისა და სამნიტების ომის შესახებ. ლივიუსი მოგვითხრობს, რომ მას შემდეგ, რაც რომაელებისა და კამპანიელების გაერთიანებულმა ლაშქარმა დაამ-

⁹ Ville 1981, 8.

¹⁰ Auger 1994, 21.

¹¹ Grant 1967, 10-12.

¹² Kyle 2007, 253-256.

არცხა სამნიტები, გამარჯვებულებმა ტყვედ ჩაგდებული სამნიტების ჯარი ღმერთებს შესწირეს, „სიამაყით და სამნიტების სიძულვილით აღვსილმა კამპანიელებმა ტყვედ ჩავარდნილი სამნიტები გლადიატორებად აქციეს, ისინი ნადიმებისას გამართულ გასართობ წარმოდგენებში მონაწილეობას იღებდნენ“ (Liv. 9.40.17). ვფიქრობთ, რომ ეს წყარო საყურადღებო ინფორმაციას წარმოადგენს, ამის მიხედვით შეგვიძლია გარკვევით დავასკვნათ, რომ შეიარაღებული ორთაბრძოლები, როგორც გართობის საშუალება, ნადიმებსა და დღესასწაულებზე ძვ.წ IV საუკუნის ბოლოს კამპანიელთა პრაქტიკაში უკვე არსებობდა, თუმცა ზემოთ დასახელებული წყაროდან გამომდინარე, მაინც არ შეგვიძლია ხელაღებით ვამტკიცოთ, რომ თამაშები აუცილებლად კამპანიელებმა შექმნეს. საგულისხმოა ის ფაქტი, რომ წყაროში კამპანიელთათვის ეს სანახაობები გართობის საშუალებად არის წარმოჩენილი, რომში კი სულ სხვა დატვირთვით გავრცელდა და ის დაკრძალვის რიტუალთან იყო დაკავშირებული, მიგვაჩნია, რომ ეს საკმაოდ მნიშვნელოვანი გარემოებაა, რაც რომში გლადიატორული ორთაბრძოლების გავრცელების კამპანიურ ვერსიას აშკარად ასუსტებს. თავის მხრივ, კამპანიურ ვერსიას ემხრობა სილიუს იტალიკუსი პუნიკაში (Sil. Pun. 11.51). უნდა აღინიშნოს, რომ წყაროები, რომლებიც კამპანიელების მიერ გლადიატორული ორთაბრძოლებით სიამოვნების მიღებაზე მიუთითებს, ამ პრაქტიკის მიმართ უარყოფითად არის განწყობილი და კამპანიელებსაც, ბუნებრივია, ნეგატიურ კონტექსტში წარმოაჩენს, შესაბამისად, რთულად წარმოსადგენია, რომ რომაელებს იმ ხალხისგან, რომლებიც მათ ასე სძულდათ, რაიმე ტრადიცია გადაეღოთ. მეორეს მხრივ, საინტერესოა ეტრუსკული ვარიანტის მხარდამჭერი ანტიკური წყაროები. მა-

გალითად ათენაიოსი აღნიშნავს, რომ გლადიატორთა ბრძოლა ნამდვილად ეტრუსკული წარმომავლობისაა.¹³ ტერტულიანე ხაზს უსვამს გლადიატორული ბრძოლების წარმოშობის საკითხის ბუნდოვანებას, რადგან ის ხალხის მეხსიერებაში არ არის შემორჩენილი და ჭეშმარიტების დადგენა რთულია, თუმცა წყაროების გაანალიზების შედეგად ტერტულიანე მაინც ეტრუსკულ ვერსიას ანიჭებს უპირატესობას (*Tert. De spect.* 5).¹⁴ ნიკოლოზ დამასკელის მიხედვით, თამაშები და ორთაბრძოლები, რომლებიც რომში იმართებოდა, რომაელებს ეტრუსკებიდან ჰქონდათ გადმოღებული (*Nic. Dam.* 4.153). გლადიატორულ ბრძოლებთან დაკავშირებული ტერმინების განხილვისას საინტერესო ვერსიას გვთავაზობს ისიდორე სევილიელი (*Isid. Etym.* 10.159), რომელიც გლადიატორთა ორთაბრძოლების ეტრუსკული წარმომავლობის მამტიკიცებელ არგუმენტს გვთავაზობს. იგი ეტრუსკულიდან სიტყვა *lanista*-ს („გლადიატორთა მწვრთნელი“) ნასესხობაზე მიუთითებს, თუმცა ეს უკანასკნელი არგუმენტი სუსტად გამოიყურება.

რაც შეეხება მატერიალურ ძეგლებს და არტეფაქტებს, ისინიც ისეთივე ხასიათისაა, როგორც წერილობითი წყაროები. ეტრუსკული საფლავის მხატვრობაში შესაძლებელია დავინახოთ თამაშების ეტრუსკული საწყისები. ამის საილუსტრაციოდ ძვ.წ VI-V საუკუნეებით დათარიღებული ბიგების (*Tomba delle Bighe*) ტარკვინიული სამარხი გამოდგება, სადაც სპორტული წარმოდგენებია გამოსახული, რომელიც მოგვიანებით რომში

¹³ კობახიძე 2007, 128.

¹⁴ ტერტულიანე მოგვითხრობს, რომ ბევრი ავტორია, რომელსაც გამოცემული აქვს ტრაქტატი აღნიშნულ საკითხზე და გვამღევენ ვერსიას თამაშების წარმოშობის შესახებ და აქვე ჰეროდოტეს ზემოთ ნახსენებ ვერსიას მოგვითხრობს.

არსებულ მსგავს წარმოდგენებთან ამჟღავნებს გარკვეულ მიმართებას.

მის საპირისპიროდ, ელისონ ფუტრელი¹⁵ მიიჩნევს, რომ ნახატებში წარმოდგენილი ადამიანები უშუალოდ არ არიან ბრძოლაში ჩაბმული და თავისუფლად შეიძლება ეს გამოსახულებები აღვიქვათ, როგორც პირიული ცეკვა¹⁶ ან სხვა რაიმე მსგავსი გამოსახულება. ჩვენს ყურადღებას იქცევს აგრეთვე ტარკვინიაში არსებული აუგურების (Tomba degli Auguri) საფლავი, რომელზეც, როგორც წარწერა გვამცნობს, გამოსახულია ფერსუ.

ნახატის მიხედვით, მამაკაცს ხელით უკავია ველური ცხოველის (დიდი ალბათობით ძაღლის) საბელი. ცხოველიც უტევს სავარაუდოდ ხელკეტით შეიარაღებულ მამაკაცს, ხოლო ამ მამაკაცს თავზე ჩამოცმული აქვს ტომრის ან ქუდის მსგავსი რამ, რაც ხილვადობაში უშლის მას ხელს.

¹⁵ Futrell 1997, 16.

¹⁶ მიმიკური საომარი ცეკვა რომელიც გამოსახავს ბრძოლაში შეტევისა და დაცვის სიუჟეტებს.

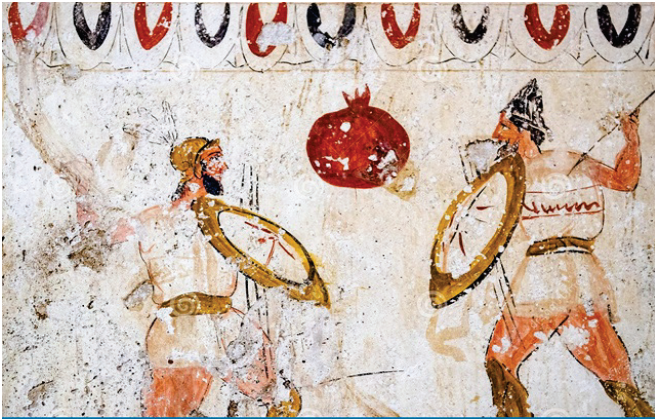

ეს გამოსახულება მრავალი მნიშვნელობით არის გააზრებულ-ლი, ზოგი მას მძლეოსნობაში შეჯიბრად აღიქვამს, თუმცა ჩვენი აზრით, შედარებით უფრო სარწმუნო ელისონ ფუტრელის მოსაზრებაა¹⁷, რომელიც მას ვენაციოს ადრეულ ფორმებთან აკავშირებს. ვფიქრობთ, რომ გამოსახულებაზე აშკარად ცხოველისა და ადამიანის ორთაბრძოლაა ასახული, რაც გვაფიქრებინებს, რომ ეს არის ცხოველებთან ორთაბრძოლის ადრეული ფორმა, რომელიც ძალიან ჰგავს გვიანდელ ვენაციოს¹⁸. თავად „ფერსუ“, რომელიც მკვლევარებს ლათინური *persona*-ს ეტიმოლოგიად მიაჩნიათ, თავდაპირველად ნიშნავდა „ნიღაბს“, რაც ამ გამოსახულებაზე სახედაფარულ კაცს შეესაბამება, ეს ფაქტი თითქოს კიდევ უფრო ამყარებს ზემოთ მოყვანილ მსჯელობას, თუმცა დამატებითი არგუმენტების გარეშე ძალიან რთულია აშკარა დასკვნების გამოტანა. მსგავსად ეტრუსკული ვერსიისა, საფლავის მხატვრობაში მოიძებნებ კამპანიური ვერსიის სასარგებ-

¹⁷ Futrell 1997, 16.

¹⁸ ვენაციო იყო გართობის ერთ-ერთი სახეობა რომაულ ამფითეატრებში, რაც გულისხმობდა ადამიანისა და ველური ცხოველების ორთაბრძოლას.

ლოდ მეტყველი გამოსახულებებიც. ამის ნათელი გამოვლინებაა პესტუმში არსებული საფლავების ნახატები, სადაც აღწერილია შეიარაღებული მამაკაცების საბრძოლო სცენა, თუმცა, როგორც წინა შემთხვევაში, აქაც თავისუფლად შეიძლება წარმოდგენილი გამოსახულება დავაკავშიროთ ორთაბრძოლის სხვა სახეობებთან.

საინტერესოა, რომ პესტუმის საფლავები თარიღდება ძვ.წ IV საუკუნით და ემთხვევა წყაროებში მოცემულ არგუმენტებსაც, აქედან გამომდინარე, თუკი ამ ადამიანებს აუცილებლად გლადიატორებად მივიჩნევთ, ეს მხოლოდ და მხოლოდ იმას ამტკიცებს, რომ გლადიატორული ორთაბრძოლები კამპანიაში ძვ.წ IV საუკუნეში იყო პოპულარული და არა ერთმნიშვნელოვნად იმას, რომ ეს შერკინება კამპანიელებმა გამოიგონეს. გარდა ამისა, თუ კი ამ ლოგიკას გავყვებით და ეტრუსკულ არტეფაქტებზე არსებულ სცენებზე გამოსახულ ადამიანებს გლადიატორებად მივიჩნევთ, ეტრუსკული ვერსიის არგუმენტები უფრო ძლიერი აღმოჩნდება, რადგან აღნიშნული არტეფაქტები ძვ.წ VII-VI საუკუნეებით თარიღდება და შესაბამისად კამპანიური საწყისების

შესახებ არგუმენტებს გააბათილებს. აღნიშნულ თემასთან დაკავშირებით მართებულად მიგვაჩნია დონალდ კაილის¹⁹ დამოკიდებულება, რომელიც ამბობს, რომ გლადიატორული ბრძოლების წარმოშობის საკითხზე პასუხის გაცემა როგორც ერთ კონკრეტულ ადგილას, ერთ კონკრეტულ კონტექსტში ძალიან რთულია და ფაქტობრივად ისტორიულად პასუხგაუცემელ შეკითხვას წარმოადგენს, რადგან ანტიკურ სამყაროში ბრძოლები, მსხვერპლშეწირვა და სისხლიანი ორთაბრძოლები ფართოდ იყო გავრცელებული. საკითხის შეჯამებისთვის, საინტერესოა ელისონ ფუტრელის მოსაზრება რომში წარმოდგენების სხვა ხალხიდან შემოსვლის შესახებ, მას მიაჩნია რომ ადამიანის შემოქმედების მრავალფეროვნების პირობებში დუელის ფენომენი, თუნდაც ცოცხლების გასართობად ან მიცვალებულთა პატივსაცემად, სულაც არ არის უცნაური რამ, იგი გამოთქვამს ვარაუდს, რომ გლადიატორების რომაული ვერსია შესაძლოა იყო ძველი იტალიის ბინადარ ხალხებში არსებული საერთო პრაქტიკის სისტემატიზაცია და ის არ წარმოადგენდა, რომელიმე კონკრეტული ეთნოსიდან პირდაპირ გადმოღებულ ტრადიციას²⁰.

დასკვნის სახით, უნდა აღვნიშნოთ, რომ გლადიატორთა ორთაბრძოლები კაცობრიობის უძველეს წეს-ჩვეულებებში იღებს დასაბამს. ორთაბრძოლა, როგორც გადარჩენის ერთ-ერთი საშუალება, ჯერ კიდევ პირველყოფილი ადამიანისთვის იყო ცნობილი. ღმერთების კეთილგანწყობის მოსაპოვებლად ადამიანი ღვთაებებს სისხლიან მსხვერპლსაც სწირავდა.

¹⁹ Kyle 1998, 45.

²⁰ Futrell 1997, 18.

ზემოთ ხსენებული ინფორმაციებიდან გამომდინარე, მიგვაჩნია, რომ ჩვენს ხელთ არსებული მასალები გლადიატორული წარმოდგენების წარმოშობის პრობლემის სრულად გადასაწყვეტად და არსებული კითხვის ნიშნებისთვის ბოლომდე პასუხის გასაცემად საკმარისი არ არის. ისიც უნდა ითქვას, რომ დამატებითი მასალების აღმოჩენის გარეშე, იქნება ეს არქეოლოგიური აღმოჩენები, თუ ახალი წყაროები, საკითხი მუდამ ღია იქნება. ამის მიუხედავად, ვფიქრობთ, რომ გლადიატორული წარმოდგენების სამშობლოდ ეტრურიის ჩათვლა უფრო მისაღებია, რადგან, როგორც ცნობილია, რომში თამაშობები ეტრუსკებიდან გავრცელდა²¹, ამ მოსაზრებას თავად კამპანიური ვერსიის მხარდამჭერი მეცნიერებიც არ უარყოფენ. გარდა ამისა, ცნობილია ეტრუსკული კულტურის გავლენა რომაულ ცივილიზაციაზე, რაც კიდევ უფრო რეალურს ხდის ზემოთ ხსენებულ მსჯელობას. რომში გლადიატორული წარმოდგენების ეტრურიიდან მოხვედრის იქით საკითხი ბუნდოვანია და ჩვენ არანაირი საფუძველი არ გვაქვს ეს ტრადიცია ეტრუსკებამდე სხვა ხალხს მივაკუთვნოთ. სავარაუდოა, რომ ეტრუსკებმა იგი თავად შექმნეს. გარდა ამისა, კამპანიური ვერსიის მთავარ წყაროში ვნახეთ, რომ კამპანიელთათვის გლადიატორთა ორთაბრძოლების მსგავსი სანახაობა გართობის საშუალება იყო, რომში კი მისი გავრცელება დაკრძალვის რიტუალთან არის დაკავშირებული, შესაბამისად ძნელად წარმოსადგენია რომაელებს კამპანიელების გასართობი რიტუალი სულ სხვა დატვირთვით გადმოეღოთ. მიგვაჩნია, რომ აღნიშნული გარემოება მნიშვნელოვნად ასუსტებს კამპანიურს და კიდევ უფრო ამყარებს ეტრუსკულ ვერსიას, რადგან გლადიატორთა ორთაბრძოლების დაკრძალვის ცე-

²¹ კობახიძე 2007, 136.

რემონიებთან ასოცირებას სწორედ ეტრუსკული ვერსიის მხარდამჭერ წყაროებში ვხვდებით. ამასთანავე კამპანიური მატერიალური ძეგლები არაფრით არ არის ეტრუსკულზე უფრო დამაჯერებელი, პირიქით თუ მათზე არსებულ სცენებს გლადიატორთა ორთაბრძოლებად აღვიქვამთ, ეტრუსკული უპირატეს პოზიციაში აღმოჩნდება, რადგან მათი არტეფაქტები უფრო ადრეული პერიოდით თარიღდება. თავის მხრივ, სრულიად შესაძლებლად მიგვაჩნია, რომ წარმოდგენები ორივე ტერიტორიაზე არაიდენტური ფორმით ცალ-ცალკე ჩამოყალიბებულიყო, რადგან როგორც აღინიშნა, ანტიკურ სამყაროში დუელის, ორთაბრძოლების და მსხვერპლშეწირვის ტრადიცია ფართოდ იყო გავრცელებული, თუმცა ეს მხოლოდ ვარაუდებია. მიუხედავად იმისა, სად და რა გარემოებაში წარმოიშვა ხსენებული წარმოდგენები, ნათელია, რომ ისინი დაკრძალვის ცერემონიებთან არის დაკავშირებული, ამის თვალსაჩინო მაგალითი წყაროების მიხედვით, რომში გამართული პირველი გლადიატორთა ორთაბრძოლებია, რომლებიც ერთ-ერთი წარჩინებული მიცვალებულის პატივსაცემად ჩატარდა. ტერტულიანეს ცნობით, არსებობდა რწმენა, რომლის მიხედვითაც, მიცვალებულთა სულები ადამიანის სისხლით მშვიდდებოდნენ და შესაწირად ტყვეებს ან მონებს იყენებდნენ, რომელთაც ნაკლები ღირებულება ჰქონდათ (Tert. De spect. 12,1).

ბიბლიოგრაფია:

Auget, Roland. 1994. *Cruelty and Civilization: The Roman Games*. New York: Routledge.

Futrell, Alison. 1997. *Blood in the Arena: The Spectacle of Roman Power*. Austin: University of Texas Press.

Grant, Michael. 1967. *Gladiators*. New York: Delacorte Press.

კობახიძე, ეკატერინე. 2007. *ეტრუსკები ანტიკურ ლიტერატურაში*. თბილისი: ლოგოსი.

Kyle, Donald G. 1998. *Spectacles of Death in Ancient Rome*. New York: Routledge.

Kyle, Donald G. 2007. *Sport and Spectacle in the Ancient World*. Oxford: Blackwell Publishing.

Ville, George. 1981. *La gladiature en Occident des origines à la mort de Domitien*. Rome: École Française de Rome.

Giorgi Charbadze

Ivane Javakhishvili Tbilisi State University, Georgia

The Origins of the Gladiatorial Combats

Key words: *Gladiators, Etruscans, Rome*

Gladiatorial games still remain as a well-known topic to modern society, and it still holds the interest of many people to this day. It is associated with ancient Rome, which played an important political and social role to the lives of ancient Romans. Despite its significance, the origins of Gladiatorial games and other related matters still remains unknown. The goal of this research is to explore the origins of gladiators.

There are different points of views among the scientists about the present topic. There are two major versions about the origins of the already mentioned performances: “etruscan” and “campanian”. In this article, there are analysis and comparisons of the topic related written sources, materialistic statues and the modern literature. The end result of this research suggests that available resources are not sufficient enough to fully resolve the origins of the gladiatorial performances, although Based on the comparison of the present data, “etruscan” version appears more credible. The above stated topic is practically unexamined in Georgia, for which this research should be considered as novelty.